

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ» КРІЗЬ ПРИЗМУ ЮРИСЛІНГВІСТИЧНИХ ВИМОГ

З розвитком демократичного суспільства в Україні в Конституції нашої держави задекларовані важливі принципи, якими потрібно керуватись, щоб розбудувати правову державу: принцип верховенства права, визнання людини, її життя, здоров'я, честі, гідності як найвищої соціальної цінності тощо. Серед них, у ст. 92 Конституції України зазначений перелік суспільних відносин, регулювання яких здійснюється виключно законами [1]. У зв'язку з цим до такого нормативно-правового документа висувається низка вимог, як от: офіційність, лаконічність, зрозумілість, точність, однозначність, безособовість, стилістична однорідність, узагальненість тощо.

Мова законодавчих актів функціонує в межах офіційно-ділового стилю, у якому виділяють законодавчий, дипломатичний, судово-правовий та адміністративно-канцелярський підстилі [2, с. 137]. На думку Н. В. Артикуци, в аналітичній роботі слід враховувати сукупність спеціальних ознак законодавчого підстилю на всіх мовних рівнях (лексичному, семантичному, граматичному та стилістичному). Серед них:

- ✓ наявність термінів законодавства, офіційних номенклатурних позначень, аббревіатур;
- ✓ нормативна дефінітивність термінів і номенклатурних назв (кодифіковані законодавчі визначення);
- ✓ законодавча фразеологія (юридичні формули, штампи, кліше);
- ✓ переважання дієслів у формі 3 особи однини теперішнього часу, інфінітива у поєднанні з предикативним прислівником, прикметником чи дієсловом;
- ✓ синтаксичні конструкції у формі регулятивно-нормативних тверджень (констатаційного, зобов'язального, імперативного, заборонного, оцінно-правового характеру);
- ✓ застосування граматичної категорії модальності для регламентації різних моделей правової поведінки (можливості / неможливості, бажаності / небажаності, необхідності, обов'язковості дії);
- ✓ логічна впорядкованість викладу нормативного змісту на рівні тексту, рубрикації, графічних засобів;
- ✓ відсутність зайвих та стилістично недоречних елементів [3, с. 26-28].

З цього можемо зробити висновок, що до законів, тобто актів, які регулюють суспільні відносини в державі та мають вищу юридичну силу, висуваються відповідні вимоги, щоб їх зміст і форма були втіленням юридико-лінгвістичної досконалості.

17 травня 2012 р. Верховною Радою був прийнятий Закон України «Про правила етичної поведінки» (далі – Закон) [4], який містить низку неточних

формулювань та положень, які не відповідають вимогам законодавчого підстилю. Розглянемо ці формулювання та запропонуємо шляхи усунення наявних помилок.

Стаття 7. Пріоритет інтересів

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, представляючи інтереси держави чи територіальної громади у відносинах з іншими особами, діють виключно в їх інтересах.

У наведеному тексті для читача незрозумілим є те, до якого слова відноситься займенник «їх»: чи-то до особи мають діяти у інтересах держави чи територіальної громади, чи-то в інтересах інших осіб. Наявна неточність при вживанні займенника. При перевірці на слухове сприйняття старше покоління зрозуміло цю норму у першому інтерпретаційному варіанті, молоде покоління – у другому. Отже, законодавцю необхідно внести зміни до цієї статті і «уточнити» у чиїх же інтересах мають діяти особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стаття 15. Недопущення конфлікту інтересів

2. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчиняти дії або бездіяльність на користь своїх особистих інтересів та/або інтересів третіх осіб.

Цей приклад ілюструє граматичну неузгодженість присудка з додатками, небажану в нормативному тексті. виправити це можна так: «...спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності...»

Стаття 16. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунка (пожертви)

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або дарунка (пожертви), незважаючи на особисті інтереси, невідкладно вживають таких заходів:

2) за можливості ідентифікують особу, яка зробила пропозицію...

Щодо доцільності такого словосполучення звернемося до словників. Академічний тлумачний словник української мови дає таке тлумачення дієслова «ідентифікувати»: ІДЕНТИФІКУВАТИ, ую, уєш, недок. і док., перех., книжн. Те саме, що ототожнювати [5, с. 11]. Визначення дієслова «ототожнювати»: ОТОТОЖНЮВАТИ, юю, юєш, недок., ОТОТОЖНИТИ, ню, ниш, док., перех. Визнавати які-небудь явища, поняття і т. ін. тотожними, однаковими, подібними; уподібнювати до чого-небудь [там само, с. 808]. Інший тлумачний словник дає таке визначення: ІДЕНТИФІКУВАТИ, ую, уєш, недок. і док., перех., книжн. Визнавати однаковим, подібним. Синонімічне ототожнювати [6, с. 159].

Вживання словосполучення «ідентифікувати особу» у тексті Закону України «Про правила етичної поведінки» вважасмо недоречним, оскільки така термінологія є характерною для кримінального, кримінально-процесуального законодавства. У Словнику синонімів української мови знаходимо серед

синонімічних дієслів: ототожнювати, уподібнювати; (особу) упізнавати, засвідчувати [7]. Проте, варто зазначити, що вживання терміна *ідентифікувати* у праві має тривале застосування (походить від лат. *identicus* – тотожний, однаковий), і в сучасній англійській мові термін «*identify*» активно функціонує. Але в контексті аналізованого положення Закону (п. 2 ч. 1 ст. 16) вживання цього словосполучення є недоречним як з погляду семантики (оскільки процес ідентифікації передбачає зіставлення двох об'єктів і їх подальше порівняння), так і з позицій функціональної стилістики (вживання термінології зі сфери криміналістики у даному випадку є стилістично некоректним). Тому доцільним буде замінити словосполучення «ідентифікувати особу» на «засвідчити особу» чи «встановити особу».

Стаття 16. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунка (пожертви)

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або дарунка (пожертви), незважаючи на особисті інтереси, невідкладно вживають таких заходів:

3) залучають свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа колег по роботі...

У цьому випадку більш природнім для української мови було б вживання конструкції «у тому числі з-поміж колег».

Стаття 16. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунка (пожертви)

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або дарунка (пожертви), незважаючи на особисті інтереси, невідкладно вживають таких заходів:...

4) письмово повідомляють про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або відповідний виборний чи колегіальний орган та/або одного з визначених Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Наведений контекст ілюструє двозначність розуміння норми через використання сполучників *та / або*, які впливають на розуміння змісту норми та її відповідне трактування. Як зазначає С. С. Ющенко, правові приписи, що містять конструкцію зі сполучником *і / або* мають неоднозначне тлумачення тільки в дуже невеликому числі випадків, зокрема, якщо в приписах мова йде про персональну відповідальність, обов'язки [8]. Тому законодавцю варто однозначно вирішити чи повідомлення одного з спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції є обов'язковим чи факультативним.

Стаття 16. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунка (пожертви)

5. Предмети неправомірної вигоди, дарунки (пожертви) зберігаються в органі до їх передачі відповідним органам.

З цього тексту незрозуміло, про які саме органи йдеться. Присутня тут неточність у формулюванні неприпустима для законодавчого підстилю. Для

точності і прозорості викладу це формулювання варто було б замінити на таке: «... в органі (державної влади чи місцевого самоврядування), де вони були виявлені до їх передачі...» або «... в органі (державної влади чи місцевого самоврядування)), що їх виявив до їх передачі...».

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що в Законі України «Про правила етичної поведінки» законодавцем допущено декілька стилістичних і семантичних недоречностей, усунення яких сприятиме підвищенню якісних лінгвістичних параметрів цього нормативно-правового акта, реалізації вимог законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю та удосконаленню мовної культури законів в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Офіційний вісник України. – 2010 р. – № 72/1. – С. 15.
2. Артикуца Н. Мова права і юридична термінологія / Н. В. Артикуца. – Навч. посіб. – 2-ге вид., змін. і доп. – К.: Стилос, 2004. – 277 с.
3. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах / Н. В. Артикуца // Сьогодення українського мовного середовища / АІПН України, Ін-т вищої освіти, Від. теорії та методології гуманіт. освіти ; [упоряд. Мороз Л. З.]. – К.: [Кіровоград. вид-во], 2008. – С. 23-32.
4. Закон України «Про правила етичної поведінки» // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 45. – Стор. 82. – Стаття 1739.
5. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) / Ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. – К.: Наукова думка, 1973. – 838 с.
6. Словник української мови / Ред.: В. О. Винник, Л. А. Юрчук. – К.: Наукова думка, 1974. – 840 с.
7. Словник синонімів української мови: В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 1999-2000. – Т. 1. – С. 640. – Т. 2. – С. 800.
8. Ющенко С. С. О влиянии союза и/или на однозначность законодательных текстов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://megaling.crimea.edu/publications.html>

*Коваленко Т. О.,
кандидат юридичних наук, доцент
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

НАДМІРНА КОНКРЕТИЗАЦІЯ ТА НЕВИПРАВДАНА ДЕТАЛІЗАЦІЯ ЯКИ РІЗНОВИДИ ЮРИДИЧНИХ ДЕФЕКТІВ ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У словниках слово «конкретизувати» тлумачиться як надавати чому-небудь конкретного вираження; визначати конкретно, точно, предметно [6, с. 878]. В юридичній літературі конкретизація юридичних норм визначається як об'єктивно-суб'єктивний процес, який полягає у переведенні абстрактних юридичних норм у більш визначені правила, в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів правовідносин, їх прав та обов'язків [3, с. 8]. Конкретизація правових норм може розглядатися як процес уточнення